Мельник Тетяна Андріївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Центральноукраїнський національний технічний університет, м. Кропивницький, Україна, ORCID: https://orcid.org/0000-0003-1372-3585.

Melnyk Tatiana, PhD in Economics (Candidate of Economic Sciences), Associant Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Central Ukrainian National Technical University, Kropyvnytskyi, Ukraine, ORCID: https://orcid.org/0000-0003-1372-3585.

РИНОК ОБОВ'ЯЗКОВОЇ АВТОЦИВІЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ

THE COMPULSORY MOTOR THIRD-PARTY LIABILITY INSURANCE MARKET IN UKRAINE: TRENDS AND TRANSFORMATIONS

Анотація

У статті проведено комплексне дослідження розвитку ринку обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів в Україні за період 2016-2025 рр. Проаналізовано динаміку страхових премій і виплат за внутрішніми та міжнародними договорами, а також структуру ринку обов'язкової автоцивільної відповідальності, що відображає вплив макроекономічних факторів, пандемії, війни та міграції на попит і збитковість страхування. Виявлено високий рівень цифровізації ринку обов'язкової автоцивільної відповідальності та його поступове розширення. Досліджено також вплив

девальвації української гривні та змін у законодавстві на розвиток ринку обов'язкової автоцивільної відповідальності. На основі отриманих результатів визначено ключові тенденції та проблеми, що потребують комплексного управління ризиками та вдосконалення регуляторної політики.

У дослідженні застосовувався комплексний підхід, що поєднував статистичний та економіко-математичний аналіз для оцінки динаміки страхових премій, виплат та рівня збитковості за внутрішніми та міжнародними договорами страхування автоцивілки. Крім того, використовувалися порівняльний та структурний аналіз, а також експертні оцінки й дослідження нормативно-правових актів, що дозволило виявити вплив законодавчих змін на функціонування ринку обов'язкової автоцивільної відповідальності.

Практичне застосування проведеного дослідження полягає у можливості використання його результатів для покращення системи регуляторного контролю на ринку обов'язкової автоцивільної відповідальності, оптимізації механізмів страхового відшкодування та зниження ризиків необґрунтованого завищення страхових тарифів. Крім того, висновки дослідження можуть бути корисними для страхових компаній при плануванні стратегії розвитку, підвищенні ефективності управління страховими портфелями та вдосконаленні страхової послуги, а також для державних органів і науковців при подальшому моніторингу та реформуванні ринку обов'язкової автоцивільної відповідальності.

Ключові слова: обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, страхування автомобільної відповідальності, ринок страхування України, міжнародна система страхування «Зелена картка», електронний договір страхування

Abstract

The article presents a comprehensive study of the development of the compulsory motor third-party liability (MTPL) insurance market in Ukraine over the period 2016-2025. The dynamics of insurance premiums and claims under domestic and international contracts were analysed, as well as the market structure of compulsory MTPL insurance, reflecting the impact of macroeconomic factors, the pandemic, war, and migration on demand and insurance loss ratios. A high level of digitalization in the compulsory MTPL market and its gradual expansion were identified. The study also examined the effects of the Ukrainian hryvnia devaluation and legislative changes on the development of the compulsory MTPL insurance market. Based on the results obtained, key trends and challenges were identified that require comprehensive risk management and improvements in regulatory policy.

A comprehensive approach was applied in the study, combining statistical and econometric analyses to assess the dynamics of insurance premiums, claims, and loss ratios under domestic and international MTPL insurance contracts. Additionally, comparative and structural analyses, as well as expert assessments and reviews of legislative acts, were employed, allowing the identification of the influence of legal changes on the functioning of the compulsory MTPL insurance market.

The practical application of the study lies in the potential use of its results to improve regulatory oversight in the compulsory MTPL market, optimize insurance compensation mechanisms, and reduce the risks of unjustified premium increases. Moreover, the findings can be useful for insurance companies in strategic planning, enhancing the efficiency of insurance portfolio management, and improving insurance services, as well as for governmental bodies and researchers in the ongoing monitoring and reform of the compulsory MTPL market.

Keywords: compulsory motor third-party liability insurance, automobile

liability insurance, insurance market of Ukraine, international Green Card insurance system, electronic insurance contract

Постановка проблеми. В умовах активних воєнних дій, макроекономічної нестабільності та значної міграції українського населення страховий ринок України потребує активного розвитку сегменту обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСЦПВВНТЗ). Розвиток цього сегменту ринку сприяє євроінтеграційним процесам та забезпечує громадянам України надійний фінансовий захист у разі дорожньо-транспортних пригод як на території України, так і в країнах-учасниках міжнародної системи страхування «Зелена картка», що є особливо актуальним для переміщених осіб та тих, хто перебуває за кордоном.

ОСЦПВВНТЗ є комбінованим видом страхування, що інтегрує особисте страхування та страхування майна. Воно охоплює більшість населення, оскільки будь-яка особа може стати учасником дорожньо-транспортної пригоди (ДТП) як водій, пасажир, пішохід чи власник наземного транспортного засобу.

ОСЦПВВНТЗ виконує стратегічну роль у розвитку страхового ринку, забезпечуючи фінансову стабільність учасників ДТП та знижуючи ризики непередбачених витрат. Соціальна значущість цього виду страхування особливо зростає в умовах війни та масової міграції населення, оскільки гарантує відшкодування шкоди, підтримує добробут громадян, які перебувають як на території України, так і за її межами, сприяє безпеці дорожнього руху та зменшенню соціальної напруги. Водночас ефективне управління страховими програмами та якісне врегулювання страхових претензій залишаються проблемними аспектами вітчизняного ринку, що обґрунтовує актуальність дослідження обраної теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості розвитку ОСЦПВВНТЗ досліджували численні українські науковці. Так, Т. Є. Терещенко та М. О. Самокиш розглядали ОСЦПВВНТЗ як важливу складову ринку страхування цивільно-правової відповідальності в Україні [13]. У своїй попередній праці Т. А. Мельник [1] проаналізувала стан ринку ОСЦПВВНТЗ, виокремила основні проблемні аспекти та обґрунтувала практичні рекомендації щодо їх вирішення з урахуванням євроінтеграційних процесів, які існувало до прийняття нового Закону України «Про ОСЦПВВНТЗ» [7].

Незважаючи на значну кількість наукових досліджень, сучасний стан українського ринку ОСЦПВВНТЗ потребує подальшого вивчення, оскільки прийняття нового закону створює нові правові та організаційні умови функціонування ринку. Актуалізація показників розвитку та виявлення нових тенденцій у його діяльності є необхідними для обґрунтування ефективної політики регулювання та підвищення соціально-економічної ролі ОСЦПВВНТЗ.

Мета статті. Метою даного дослідження є комплексне дослідження сучасного стану українського ринку ОСЦПВВНТЗ з визначенням впливу валютних коливань гривні та змін законодавчого регулювання на його функціонування і розвиток. Реалізація цієї мети дозволяє окреслити сучасні тенденції, ідентифікувати проблемні аспекти та надати науково обґрунтовані рекомендації щодо підвищення ефективності страхового регулювання, соціальної захищеності громадян та інтеграції українського ринку ОСЦПВВНТЗ у міжнародну систему страхування.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні інституціоналізація ОСЦПВВНТЗ розпочалася 15 січня 1994 року з виданням Указу Президента України № 7/94 [5], який заклав нормативні засади запровадження цього виду страхування. Подальший розвиток

правового регулювання відбувся 7 червня 1994 року з ухваленням Кабінетом Міністрів України (КМУ) Постанови № 372 [4], якою було визначено порядок і умови здійснення обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів (ОСЦВВТЗ). Водночас уже 13 січня 1995 року Постановою № 21 [9] процес упровадження зазначеного виду страхування було призупинено.

Новий етап становлення ОСЦПВВНТЗ пов'язаний з прийняттям 7 березня 1996 року Закону України «Про страхування» [10], відповідно до якого (стаття 6, пункт 24) ОСЦВВНТЗ було віднесено до переліку обов'язкових видів страхування. З метою практичної реалізації законодавчих положень 28 вересня 1996 року КМУ прийнято Постанову № 1175 [8], яка визначала механізм функціонування системи ОСЦВВТЗ до січня 2005 року.

Суттєвим етапом розвитку нормативно-правової бази стало набрання чинності у січні 2005 року Законом України «Про ОСЦПВВНТЗ» № 1961-IV [6], прийнятим 1 липня 2004 року, який забезпечував комплексне регулювання зазначеного виду страхування до січня 2025 року. З 01 січня 2025 року набрав чинності новий Закон України «Про ОСЦПВВНТЗ» № 3720-IX [7], що започаткував черговий етап трансформації української системи. Його імплементація створила передумови для адаптації української моделі ОСЦПВВНТЗ до Директив ЄС і кращих світових практик, а також посилила інституційні та регуляторні засади функціонування відповідного сегмента ринку страхування відповідальності. У стратегічній перспективі це сприятиме гармонізації українського страхового законодавства з європейськими нормами та поглибленню інтеграції ринку України до європейського страхового простору.

В Україні існують ринок внутрішній договір обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності (ОСЦПВ) й ринок міжнародного страхування (рис. 1).

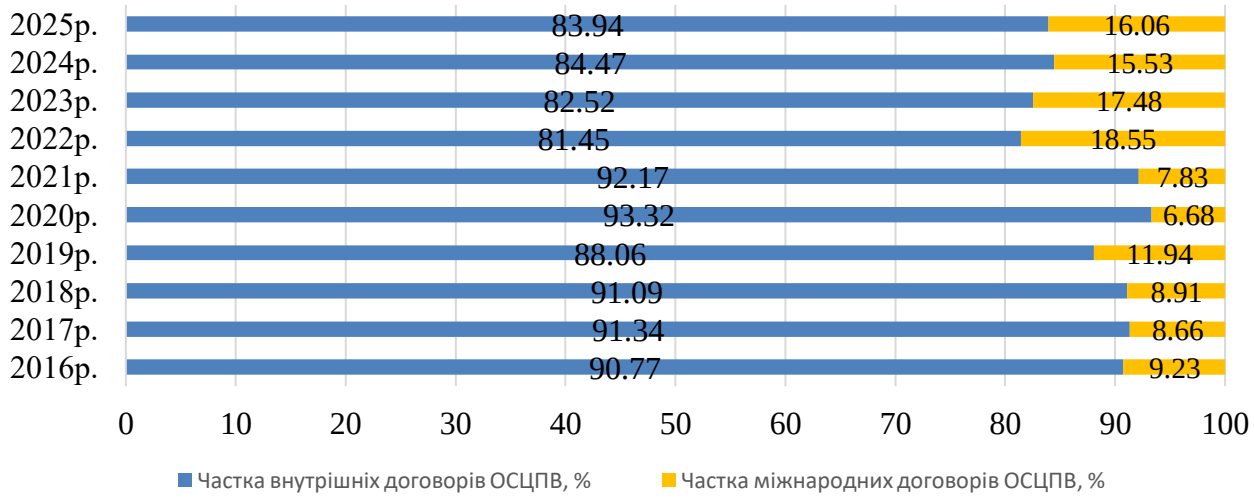

Рис. 1. Структура страхового портфелю на ринку ОСЦПВВНТЗ України

Джерело: розраховано й побудовано автором за даними МТСБУ [11; 12].

Статистика ринку ОСЦПВВНТЗ в Україні [11 ;12] свідчить про динаміку розвитку кількості договорів у досліджуваний період 2016-2025 років. Загальна кількість договорів демонструє тенденцію до зростання, з піковими значеннями у 2021-2024 роках, після чого спостерігається незначне зниження у 2025 році.

Структура страхового портфелю ОСЦПВВНТЗ в Україні (рис. 1) показала, що спостерігається стабільне домінування частки внутрішніх договорів ОСЦПВ. Впродовж 2016-2021 років вона була на рівні понад 90 % від загальної кількості, у 2022 році частка внутрішніх договорів знизилася до 81,45 і впродовж 2022-2024 років поступово збільшувалася до 84,47 % у 2024 році. В 2025 році відбулося зменшення частки внутрішніх договорів ОСЦПВ до 83,94 %. Частка міжнародних договорів має обернено пропорційну тенденцію до частки внутрішніх договорів ОСЦПВ за весь аналізований період.

Зафіксовані структурні зміни у 2022 році пов'язані з інтенсивними зовнішніми міграційними потоками населення країни, спричиненими повномасштабними воєнними діями на території України, що обумовило зростання попиту серед населення на міжнародні договори страхування «Зелена картка».

Комплексний аналіз динаміки внутрішніх і міжнародних договорів свідчить про наявність стійкого структурного взаємозв'язку між відповідними сегментами ринку страхування. Зростання частки міжнародних договорів, як правило, супроводжується пропорційним скороченням питомої ваги внутрішніх, що відображає перерозподіл страхового портфеля та зміну пріоритетів споживачів відповідних страхових послуг. Така трансформація структури договорів є індикатором адаптивності ринку ОСЦПВВНТЗ до зовнішніх шоків, макроекономічних змін і міграційних процесів, а також свідчить про поступову інтеграцію українського страхового сегмента до міжнародного страхового простору. У довгостроковій перспективі зазначені тенденції можуть зумовити посилення конкуренції, зміну продуктового наповнення страхових послуг і перегляд стратегій управління ризиками страховиків. Водночас це актуалізує необхідність удосконалення регуляторних механізмів, гармонізації нормативно-правової бази з Директивами ЄС та підвищення інституційної спроможності ринку ОСЦПВВНТЗ до функціонування в умовах зростаючої транскордонної мобільності страхувальників внаслідок активних воєнних дій.

Високий рівень цифрової трансформації ринку ОСЦПВВНТЗ в Україні створює умови для ефективного укладення електронних договорів страхування, як внутрішніх так і міжнародних у форматі «Зелена картка». Дослідження частки Е-договорів в загальній кількості внутрішніх договорів ОСЦПВ у 2019-2026 рр. засвідчує високій рівень диджиталізації (рис. 2). Якщо у 2019 р. частка електронних договорів становила лише 15,3 %, то вже

у 2021 р. вона перевищила половину всіх укладених договорів (50,36 %), а у 2024 р. досягла 76,82 %. У подальшому спостерігається майже повний перехід до електронного формату укладання договорів: у 2025 р. частка електронних полісів становить 99,73 %, а у 2026 р. вже 100 %, що фактично означає повну диджиталізацію процесу укладання договорів ОСЦПВ в Україні.

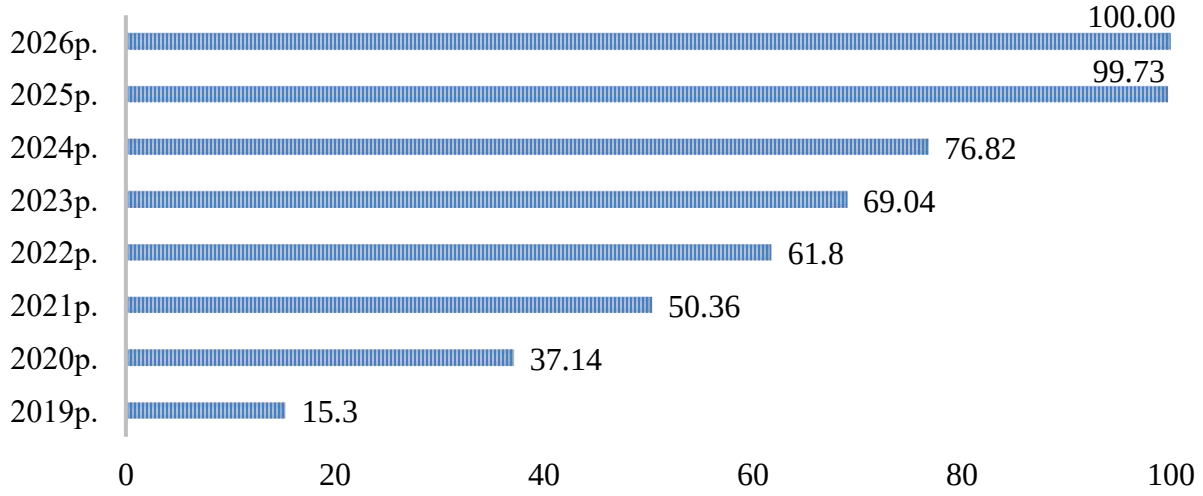

Рис. 2. Частка електронних у внутрішніх договорах ОСЦПВ в Україні, %

Джерело: розраховано й побудовано автором за даними МТСБУ [12].

Таку тенденцію можна пояснити сукупністю інституційних, технологічних та соціально-економічних чинників на українському ринку страхування ОСЦПВВНТЗ.

По-перше, важливу роль відіграло нормативно-правове забезпечення можливості укладання електронних договорів ОСЦПВ, а також поступове вдосконалення механізмів їх обліку та контролю через централізовані бази даних.

По-друге, значний вплив мала активна цифровізація страхового ринку та розвиток онлайн-сервісів страхових компаній, що спростило процедуру укладання договорів, зменшило адміністративні витрати та підвищило

доступність страхових послуг для споживачів.

По-третє, прискоренню переходу до електронних договорів сприяли зовнішні фактори, зокрема обмеження фізичних контактів у період пандемії COVID-19, а також подальша адаптація ринку до умов воєнного стану, що стимулювало використання дистанційних каналів продажу страхових продуктів. Крім того, важливим чинником стала інтеграція страхових сервісів із державними цифровими платформами та мобільними застосунками, що підвищило рівень довіри споживачів до електронних страхових документів.

Високий рівень цифровізації ринку автоцивільного страхування в Україні створює значні можливості для розвитку галузі. До основних переваг належать: прискорення процесу укладення страхових договорів ОСЦПВ, спрощення доступу до міжнародних полісів «Зелена картка», підвищення конкурентоспроможності ринку ОСЦПВВНТЗ та його здатності адаптуватися до надзвичайних умов, таких як карантинні обмеження або воєнні дії.

Водночас існують певні обмеження та ризики, зокрема: необхідність значних інвестицій у цифрову інфраструктуру, залежність від якості IT-систем і кіберзахисту, а також потенційні складнощі для частини споживачів, що не мають достатніх цифрових навичок або доступу до електронних сервісів.

Узагальнюючи результати аналізу, можна зробити висновок, що стрімке зростання частки електронних договорів у структурі внутрішніх договорів ОСЦПВ є проявом глибокої цифрової трансформації страхового ринку України. Повний перехід у 2026 році до електронної форми укладання договорів ОСЦПВ свідчить про підвищення ефективності функціонування ринку, зниження транзакційних витрат та розширення доступності страхових послуг для споживачів. Диджиталізація ринку ОСЦПВВНТЗ не лише

підвищує його конкурентоспроможність, а й забезпечує здатність до оперативної адаптації у відповідь на надзвичайні обставини, включно з карантинними обмеженнями та воєнними викликами, що підкреслює стратегічне значення технологічних інновацій для стабільності та розвитку страхового сектору. Цифровізація ОСЦПВВНТЗ є стратегічно важливою для розвитку ринку, проте потребує комплексного управління ризиками та підтримки з боку держави та страховиків. Крім того, така тенденція сприяє підвищенню прозорості страхових операцій, покращенню контролю за обігом страхових полісів та інтеграції страхового сектору у загальну систему цифрової економіки.

В Україні ОСЦПВВНТЗ належить до найбільш розвинених і масових сегментів страхування відповідальності як за обсягами акумульованих страхових премій, так і за масштабами здійснених страхових виплат. Зазначене положення підтверджується результатами аналізу українського ринку страхування відповідальності, проведеного Т. Є. Терещенко та М. О. Самокиш, які обґрунтовують домінуючу роль цього виду страхування у структурі відповідного сегмента ринку [13, с. 1178-1180], а також проведеним нами дослідженням щодо частки розмірів зібраних страхових премій з ОСЦПВВНТЗ як на ринку страхування України так і на ринку загального страхування у період 2016-2024 рр. (рис. 2). Частка ОСЦПВВНТЗ на ринку страхування України зростала з 12,54% у 2016 р. до 31,44 % у 2024 р., що свідчить про поступове посилення ролі цього виду страхування у структурі страхових премій. Найбільш відчутне зростання спостерігається після 2021 р., коли частка ОСЦПВВНТЗ збільшилася майже на 10 %, що відповідає значному зростанню сум страхових премій за внутрішніми та міжнародними договорами, а також загального обсягу ринку (рис. 3).

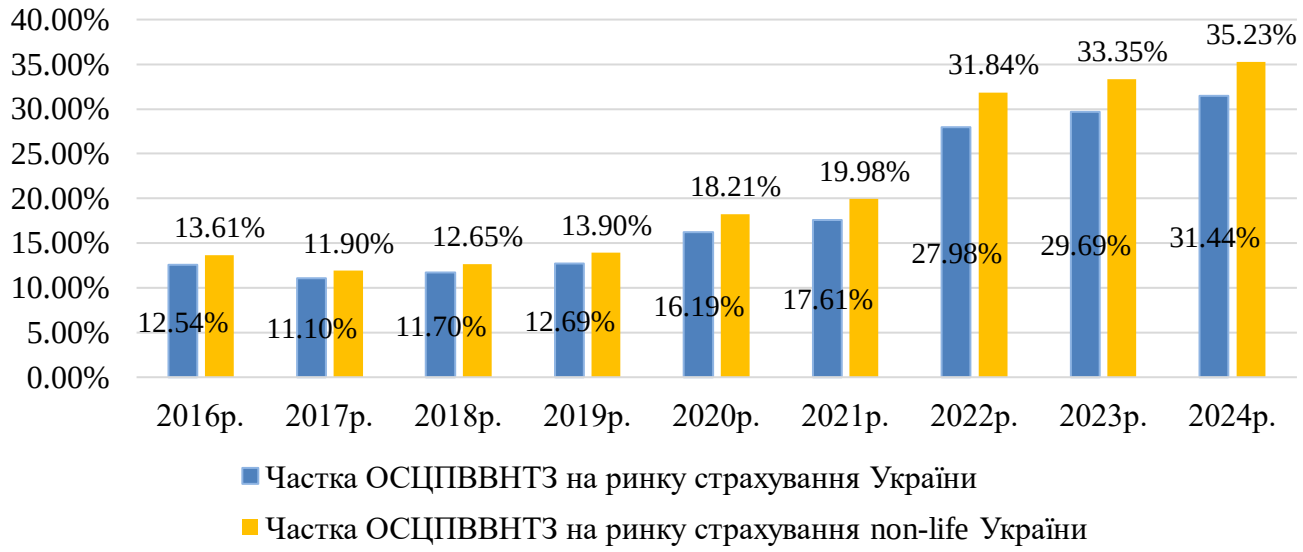

Рис. 3. Динаміка частки страхових премій з ОСЦПВВНТЗ

Джерело: розраховано й побудовано автором за даними МТСБУ [3; 11; 12].

Частка розміру страхових премій з ОСЦПВВНТЗ на ринку загального (non-life) страхування в Україні є дещо вищою і демонструє аналогічну тенденцію зростання: з 13,61% у 2016 р. до 35,23% у 2024 р. Це пояснюється тим, що ОСЦПВВНТЗ належить до сегменту обов'язкового страхування, що впливає на загальну стабільність цього страхового продукту.

Таким чином, дані рис. 3 підтверджують поступове збільшення значущості ОСЦПВВНТЗ у структурі українського ринку страхування. Це зростання пов'язане як із загальним розширенням ринку страхових премій, так і зі збільшенням попиту на обов'язкові види страхування, що можна розглядати як ознаку структурних змін у ринку та підвищення ролі регуляторних вимог.

Отже, частка ОСЦПВВНТЗ на ринку страхування України та сегменті страхування non-life з 2016 по 2024 рік демонструє стійке зростання: з 12-13 % до понад 31-35 % (рис. 3). Найбільш помітне збільшення спостерігається після 2021 р., що відображає посилення ролі обов'язкового

страхування автоцивілки у структурі страхових премій та підвищення його значення для стабільності ринку. Ця тенденція свідчить про концентрацію non-life страхових продуктів навколо обов'язкових видів страхування.

Аналіз динаміки показників страхових премій, страхових виплат та рівня збитковості за внутрішніми договорами ОСЦПВ і міжнародними договорами «Зелена картка» у 2016-2025 рр. свідчить про нерівномірний розвиток відповідного сегмента страхового ринку та наявність окремих періодів підвищення й зниження активності (рис. 4).

Рис. 4. Динаміка показників діяльності ринку ОСЦПВВНТЗ в Україні

Джерело: побудовано автором за даними МТСБУ [2; 11; 12].

Упродовж 2016-2019 рр. спостерігається стабільна тенденція до зростання страхових премій як за внутрішніми, так і за міжнародними договорами ОСЦПВ. Обсяг премій за внутрішніми договорами ОСЦПВ

збільшився з 3407 млн грн у 2016 р. до 5089 млн грн у 2019 р., тоді як за міжнародними – з 1005 млн грн до 1635 млн грн. Така динаміка пояснюється поступовим відновленням економічної активності на ринку страхування, зростанням кількості укладених договорів страхування та підвищенням страхових тарифів. Водночас страхові виплати також демонстрували тенденцію до збільшення, що відображає розширення страхового покриття та зростання кількості страхових випадків.

У 2020 р. спостерігається певний спад міжнародних страхових премій (до 1178 млн грн) порівняно з 2019 р. Це може бути пов’язано з обмеженням міжнародної мобільності населення та скороченням поїздок за кордон у період пандемії COVID-19, що призвело до зниження попиту на міжнародні договори страхування. Натомість премії за внутрішніми договорами ОСЦПВ продовжили зростати і досягли 6136 млн грн, що свідчить про стабільність попиту на обов’язкове страхування всередині України.

У 2021 р. український ринок ОСЦПВВНТЗ демонструє відновлення, зокрема зростання премій за міжнародними договорами до 1564 млн грн, що пояснюється поступовим послабленням карантинних обмежень і відновленням міжнародних перевезень. Водночас страхові виплати за внутрішніми договорами досягли 3649 млн грн, що стало одним із пікових значень за досліджуваний період (рис. 4). 2022 р. характеризується суттєвою трансформацією показників, що пов’язано з початком повномасштабної війни в Україні. Хоча обсяг премій за внутрішніми договорами ОСЦПВ залишився відносно високим (7008 млн грн), значно зросли премії за міжнародними договорами (до 4089 млн грн). Це пояснюється масовим виїздом громадян за кордон та зростанням попиту на міжнародні страхові поліси. Водночас виплати за внутрішніми договорами ОСЦПВ скоротилися до 2769 млн грн, що може бути пов’язано зі зменшенням інтенсивності дорожнього руху на окремих територіях, а також окупацією частини

території України.

У 2023-2024 рр. спостерігається подальше зростання страхових премій, особливо за внутрішніми договорами ОСЦПВ - з 8750 млн грн у 2023 р. до 11029 млн грн у 2024 р. (рис. 4). Це зумовлено інфляційними процесами, підвищенням страхових тарифів та поступовим відновленням економічної активності. Паралельно збільшуються і страхові виплати, що відображає відновлення інтенсивності транспортного руху.

Найбільш різкий пік премій за внутрішніми договорами ОСЦПВ спостерігається у 2025 р. - 23642 млн грн, що майже вдвічі перевищує показник попереднього року. Така динаміка може бути пов’язана з переглядом страхових тарифів, змінами законодавчого регулювання або інфляційним фактором, які призвели до суттєвого зростання вартості страхових полісів. Водночас премії за міжнародними договорами дещо знизилися до 5487 млн грн, що може свідчити про часткове повернення громадян в Україну та стабілізацію міграційних потоків.

Аналіз рівня збитковості показує, що за внутрішніми договорами ОСЦПВ він був відносно високим у 2017-2021 рр. (близько 46-51%), досягнувши піку у 2021 р. - 51%, після чого поступово знижувався і становив 29% у 2025 р (рис. 4). Це свідчить про покращення збалансованості страхового портфеля та зростання обсягів премій швидшими темпами, ніж виплат. Натомість за міжнародними договорами після поступового зниження збитковості до 16% у 2022 р. спостерігається зворотна тенденція до її зростання, і у 2025 р. показник досяг 44%, що може бути пов’язано зі збільшенням кількості страхових випадків за кордоном та підвищенням вартості врегулювання збитків.

Отже, динаміка показників діяльності ринку ОСЦПВВНТЗ (рис. 4) свідчить, що розвиток даного сегмента страхування у 2016-2025 рр. визначався макроекономічними факторами, пандемією COVID-19, воєнними

подіями та міграційними процесами, які впливали на попит на внутрішні й міжнародні страхові договори, а також на співвідношення страхових премій і виплат.

З огляду на суттєві коливання валютного курсу національної валюти впродовж досліджуваного періоду, аналіз фінансових показників ринку ОСЦПВВНТЗ лише у гривневому еквіваленті не дозволяє повною мірою оцінити реальні тенденції його розвитку. Девальваційні процеси можуть істотно впливати на номінальне зростання страхових премій і страхових виплат, що ускладнює відокремлення ефекту інфляції та валютних змін від фактичного розширення ринку страхових послуг. У зв'язку з цим виникає необхідність застосування додаткового аналітичного підходу, який передбачає оцінку відповідних показників у валютному еквіваленті.

Аналіз динаміки показників діяльності на українському ринку ОСЦПВВНТЗ у гривневому еквіваленті та євро свідчить про помітний вплив девальвації національної валюти на динаміку страхових премій і страхових виплат за внутрішніми договорами ОСЦПВ (рис. 5).

Зокрема, темпи зростання премій і виплат ОСЦПВ у гривнях є значно вищими, ніж у євро. Так, у 2016-2024 рр. страхові премії у гривнях зросли більш ніж утричі, тоді як у євро їх приріст був значно помірним. Аналогічна тенденція спостерігається і щодо страхових виплат (рис. 5).

Це свідчить про те, що значна частина номінального зростання фінансових показників ОСЦПВВНТЗ обумовлена саме девальваційними процесами та інфляційним підвищенням вартості відшкодування збитків (зокрема вартості ремонту транспортних засобів, запасних частин і медичних послуг), значна частина яких прив'язана до імпортних компонентів або валютних цін. Водночас зростання показників у євро еквіваленті підтверджує, що поряд із валютним фактором має місце і реальне розширення ринку ОСЦПВВНТЗ в Україні, зумовлене збільшенням

кількості договорів ОСЦПВ, підвищенням страхових сум та удосконаленням механізмів страхового регулювання.

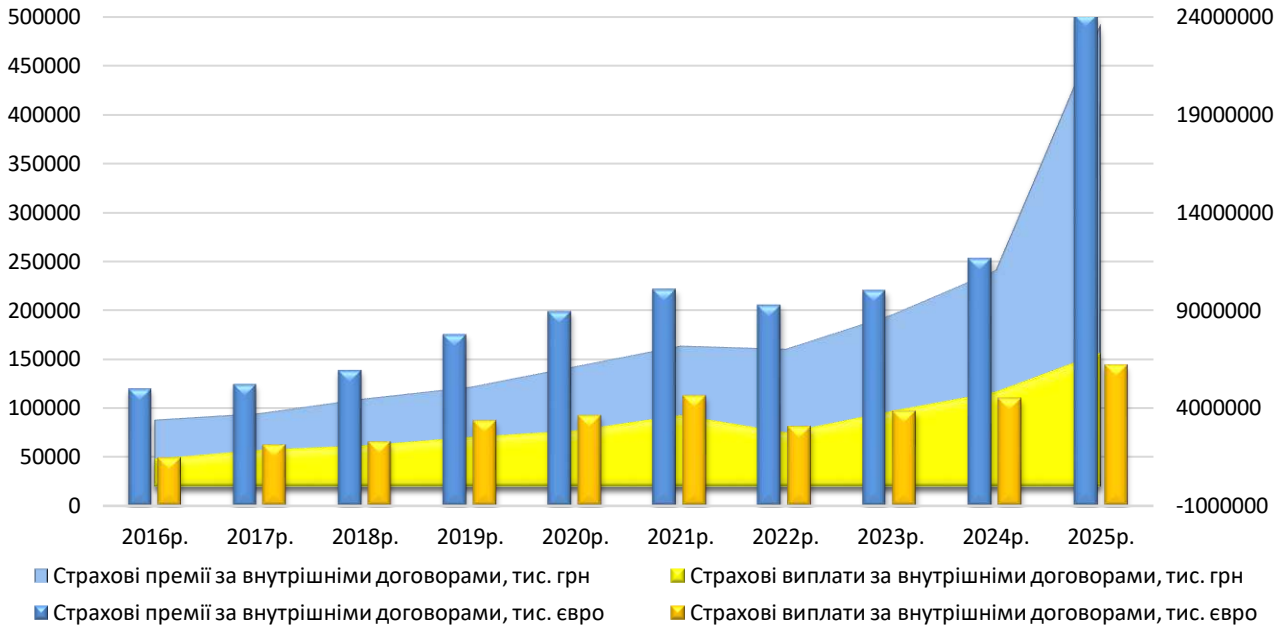

Рис. 5. Динаміка страхових премій і виплат за внутрішніми договорами ОСЦПВ

Джерело: побудовано автором за даними МТСБУ [2; 12].

Зростання обсягу страхових премій у 2025 році (рис. 4-5) значною мірою зумовлене змінами у українському законодавчому регулюванні та оновленням методологічних підходів до розрахунку страхового платежу. Запроваджені новації передбачали перегляд принципів тарифоутворення та розширення можливостей страховиків щодо визначення вартості страхового покриття, що призвело до суттєвого підвищення вартості страхових полісів ОСЦПВВНТЗ. Водночас різке зростання премій може свідчити не лише про адаптацію ринку до нових регуляторних вимог, але й про потенційні прояви асиметрії тарифної політики окремих страховиків, що проявляється у можливому завищенні страхових тарифів.

Девальвація гривні виступає важливим макроекономічним чинником, який суттєво впливає на номінальне зростання страхових премій і виплат із ОСЦПВВНТЗ, водночас частково спотворюючи оцінку реальної динаміки розвитку ринку страхування.

Запропонований підхід дає змогу більш об'єктивно проаналізувати динаміку розвитку внутрішнього ринку ОСЦПВВНТЗ, врахувати вплив девальвації української гривні та визначити реальні тенденції зміни обсягів страхових премій і страхових виплат. Так виявлене у процесі аналізу різке зростання обсягів страхових премій у 2025 році має логічне узгодження з наведеними вище тенденціями та може бути пояснене змінами у законодавчому регулюванні і методології розрахунку страхового платежу. Саме ці трансформації у механізмі тарифоутворення спричинили суттєве підвищення вартості страхових полісів ОСЦПВ, що й відобразилося у значному збільшенні обсягів страхових премій.

Подальший розвиток механізму формування вартості ОСЦПВВНТЗ в Україні має бути спрямований на підвищення прозорості тарифоутворення, посилення ролі актуарних розрахунків та удосконалення регуляторного контролю за діяльністю страховиків на ринку ОСЦПВ. Важливим напрямом є запровадження чіткіших методичних підходів до визначення страхових тарифів, які б забезпечували їх економічну обґрунтованість та відповідність рівню страхового ризику.

Водночас актуальною на ринку ОСЦПВ залишається проблема потенційних зловживань з боку окремих страховиків, що можуть проявлятися у необґрунтованому завищенні вартості внутрішніх страхових полісів ОСЦПВ. У цьому контексті важливого значення набуває посилення наглядових функцій державного регулятора (НБУ), розширення вимог до розкриття інформації щодо структури страхових тарифів, а також розвиток конкурентного середовища на страховому ринку шляхом залучення

іноземних страховиків.

Крім того, підвищенню ефективності контролю за формуванням вартості ОСЦПВВНТЗ сприятиме використання цифрових технологій, відкритих баз даних та аналітичних інструментів, що дозволять здійснювати моніторинг тарифної політики страховиків і своєчасно виявляти можливі відхилення від економічно обґрунтованого рівня страхових тарифів. Це сприятиме підвищенню довіри споживачів до страхового ринку ОСЦПВВНТЗ та забезпеченню його більш збалансованого розвитку.

Висновки. Загальні висновки дослідження свідчать, що розвиток ринку ОСЦПВВНТЗ в Україні у 2016-2025 рр. характеризувався високим рівнем цифровізації, поступовим зростанням обсягів страхових премій та стабільною прибутковістю, водночас проявляючи низку структурних дисбалансів і регуляторних проблем.

Високий рівень цифровізації ринку автоцивільного страхування в Україні забезпечує швидке укладення договорів ОСЦПВ, доступ до міжнародних полісів «Зелена картка» та підвищує конкурентоспроможність ринку. Диджиталізація також сприяє адаптації ринку ОСЦПВВНТЗ до кризових умов, таких як карантин чи війна. Водночас вона вимагає значних інвестицій у IT-інфраструктуру, високого рівня кіберзахисту та врахування потреб користувачів з обмеженими цифровими навичками. Цифровізація є ключовим чинником розвитку ОСЦПВВНТЗ в Україні, але потребує комплексного управління ризиками.

Динаміка страхових премій і виплат за внутрішніми та міжнародними договорами ОСЦПВ у 2016-2025 рр. свідчить про поступове розширення відповідного сегмента страхового ринку, що супроводжувалося періодичними коливаннями під впливом макроекономічних факторів, пандемії COVID-19 та воєнних подій в Україні. Водночас спостерігається зниження рівня збитковості за внутрішніми договорами та зростання цього

показника за міжнародними договорами в останні роки, що відображає зміну структури попиту та умов функціонування страхового ринку ОСЦПВВНТЗ. Це підтверджує адаптацію страхового сектору до нових соціально-економічних викликів.

Результати проведеного аналізу основних показників за внутрішніми та міжнародними договорами ОСЦПВ в Україні засвідчили загальну прибутковість цього сегмента страхового ринку упродовж 2016-2025 рр., водночас виявивши низку системних дисбалансів. Зокрема, встановлено відносно низький рівень страхових виплат за внутрішніми договорами ОСЦПВ, а також значний розрив між обсягами акумульованих страхових премій та фактичними виплатами потерпілим особам на ринку ОСЦПВВНТЗ загалом. Виявлені тенденції свідчать про недостатню ефективність чинної системи відшкодування збитків за внутрішніми договорами ОСЦПВВНТЗ в Україні та актуалізують необхідність її подальшого удосконалення на основі комплексних інституційних і регуляторних змін. Зміни у принципах тарифоутворення на ринку ОСЦПВВНТЗ сприяли суттєвому підвищенню вартості страхових полісів та зростанню обсягів страхових премій. Водночас така динаміка може свідчити не лише про адаптацію ринку до нових регуляторних умов, але й про наявність ризиків завищення тарифів окремими страховиками.

Перспективним напрямом подальших досліджень є поглиблений аналіз механізмів формування страхових тарифів ОСЦПВВНТЗ та оцінка впливу регуляторних змін на вартість страхових послуг. Особливої уваги потребує вивчення можливих проявів тарифної асиметрії та ризиків необґрунтованого завищення страхових платежів окремими страховиками.

Список використаних джерел

1. Мельник Т. А. Страхування відповідальності власників

транспортних засобів в Україні в контексті євроінтеграції та страхового менеджменту. *Центральноукраїнський науковий вісник*. Економічні науки: зб. наук. пр. Кропивницький: ЦНТУ, 2023. Вип. 9 (42). С. 225-235. http://economics.kntu.kr.ua/archive/9(42)/42_Melnyk.html

2. Офіційний курс гривні до іноземних валют (середній за період). Національний банк України : вебсайт. URL : https://surl.li/zqtagu (дата звернення: 01.03.2026).

3. Показники діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг. Національний банк України : вебсайт. URL : https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#6 (дата звернення: 01.03.2026).

4. Про затвердження Положення про порядок і умови обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів : Постанова Кабінету Міністрів України від 07 червн. 1994 р. № 372. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/372-94-%D0%BF/ed19940607#Text (дата звернення: 01.03.2026).

5. Про обов'язкове страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів : Указ президента України від 15 січн. 1994 р. № 7/94. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/7/94#Text (дата звернення: 01.03.2026).

6. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів : Закон України від 01 липня 2004 р. № 1961-IV. URL : http://zakon.rada.gov.ua//laws/1961-15 (дата звернення: 01.03.2026).

7. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів : Закон України від 21 травня 2024 р. № 3720-IX. Редакція від 01.01.2026 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3720-20#Text (дата звернення: 01.03.2026).

8. Про порядок і умови проведення обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 вер. 1996 р. № 1175. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1175-96-%D0%BF (дата звернення: 01.03.2026).

9. Про призупинення дії постанов Кабінету Міністрів України з питань обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів : Постанова Кабінету Міністрів України від 13 січн. 1995 р. № 21. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/21-95-%D0%BF/ed19960928#Text (дата звернення: 01.03.2026).

10. Про страхування : Закон України від 07 бер. 1996 р. №85-96-ВР. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80/ed19960307#Text (дата звернення: 01.03.2026).

11. Статистичні данні впровадження міжнародного страхування. Статистика. Міжнародне страхування. *МТСБУ* : вебсайт. URL : https://mtsbu.ua/about/statistics (дата звернення: 01.03.2026).

12. Статистичні данні впровадження ОСЦПВВНТЗ за внутрішніми договорами. Внутрішнє страхування. Статистика. *МТСБУ* : вебсайт. URL : https://mtsbu.ua/about/statistics (дата звернення: 01.03.2026).

13. Терещенко Т. Є., Самокиш М. О. Страхування цивільно-правової відповідальності та чинники його розвитку в Україні. Економіка і суспільство. 2018. С. 1175-1181. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/19_ukr/176.pdf (дата звернення: 01.03.2026).

References

1. Melnyk, T. A. (2023). Strakhuvannya vidpovidalnosti vlasnykiv transportnykh zasobiv v Ukraini v konteksti yevrointehratsii ta strakhovoho

menedzhmentu [Liability insurance of vehicle owners in Ukraine in the context of European integration and insurance management]. Tsentralnoukrainskyi naukovyi visnyk. Ekonomichni nauky, 9(42), 225-235. http://economics.kntu.kr.ua/archive/9(42)/42_Melnyk.html (in Ukrainian).

2. National Bank of Ukraine. (n.d.). Official exchange rate of the hryvnia against foreign currencies (average for the period). Retrieved March 1, 2026, from https://surl.li/zqtagu (in Ukrainian).

3. National Bank of Ukraine. (n.d.). Activity indicators of non-bank financial market participants. Retrieved March 1, 2026, from https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#6 (in Ukrainian).

4. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of June 7, 1994 № 372 «On approval of the Regulation on the procedure and conditions of compulsory insurance of civil liability of vehicle owners». (1994, June 7). Retrieved March 1, 2026, from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/372-94-%D0%BF/ed19940607#Text (in Ukrainian).

5. Decree of the President of Ukraine of January 15, 1994 № 7/94 «On compulsory insurance of civil liability of vehicle owners». (1994, January 15). Retrieved March 1, 2026, from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/7/94#Text (in Ukrainian).

6. The Law of Ukraine of May 21, 2024 № 3720-IX «On compulsory insurance of civil liability of owners of land vehicles». (2024, May 21). Retrieved March 1, 2026, from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3720-20#Text (in Ukrainian).

7. The Law of Ukraine of May 21, 2024 № 3720-IX «On compulsory insurance of civil liability of owners of land vehicles». (2024, May 21). Version of January 1, 2026. Retrieved March 1, 2026, from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3720-20#Text (in Ukrainian).

8. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of September 28, 1996

№ 1175 «On the procedure and conditions for compulsory insurance of civil liability of vehicle owners». (1996, September 28). Retrieved March 1, 2026, from http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1175-96-%D0%BF (in Ukrainian).

9. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of January 13, 1995 № 21 «On suspension of the resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine on compulsory insurance of civil liability of vehicle owners». (1995, January 13). Retrieved March 1, 2026, from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/21-95-%D0%BF/ed19960928#Text (in Ukrainian).

10. Verkhovna Rada of Ukraine. (1996, March 7). On insurance: Law of Ukraine No. 85-96-VR. Retrieved March 1, 2026, from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80/ed19960307#Text (in Ukrainian).

11. Motor (Transport) Insurance Bureau of Ukraine. (n.d.). Statistical data on the implementation of international insurance. International insurance. Statistics. Retrieved March 1, 2026, from https://mtsbu.ua/about/statistics (in Ukrainian).

12. Motor (Transport) Insurance Bureau of Ukraine. (n.d.). Statistical data on the implementation of MTPL insurance of vehicles under internal contracts. Internal insurance. Statistics. Retrieved March 1, 2026, from https://mtsbu.ua/about/statistics (in Ukrainian).

13. Tereshchenko, T. Y., & Samokysh, M. O. (2018). Strakhuvannya tsyvilno-pravovoi vidpovidalnosti ta chynnyky yoho rozvytku v Ukraini [Insurance of civil-legal liability and factors of its development in Ukraine]. Ekonomika i suspilstvo, 19, 1175-1181. https://economyandsociety.in.ua/journals/19_ukr/176.pdf (in Ukrainian).